

Матывы і вобразы лірыкі Вінцука Адважнага

Яркую старонку ў гісторыі беларускай літаратуры ўяўляе творчасць каталіцкага святара ўсходняга абраду Язэпа Германовіча (1890 – 1978), які выступаў пад псеўданімам Вінцук Адважны. Яго багаты літаратурны талент выявіўся ў розных жанравых формах і адрозніваецца непаўторным стылем. У 1933 г. выходзіць зборнік паэзіі В. Адважнага “Беларускія цымбалы”. Творчасць пісьменніка літаратуразнаўцы адносяць да літаратуры Заходняй Беларусі.

Лірыка Вінцука Адважнага багата хрысціянскай сімволікай. У яго вершах гучаць матывы адраджэння краіны, вера ў лепшую будучыню. Звернемся да аналізу найбольш значных паэтычных твораў.

Верш “Беларускія цымбалы” складаецца з чатырох частак. У першай частцы лірычны герой спявае песні для Божае хвалы: “Зраблю сабе зычны цымбалы, / Пайду на крыжовы дарогі / І сяду пад крыжам убогім, / Зайграю для Божае хвалы” [1, с. 18]. Твор захапляе сваёй багатай сімволікай. Антураж вершу надае малюнак дарогі і ўбогага крыжа. Кожная частка твора нясе ў сабе пэўную думку. У першай частцы мы сустракаем падарожнага музыку, які дзеліцца сваімі песнямі з людзьмі, што “бядою прыгнечаны”. Аўтар стварае вобраз музыкі, які сваім дарам ад Бога дапамагае грамадзе “сярмяжна-працоўнага людзі”: “Сабраўся народ, народ Божы: / Грамадка грамадою стала – / Усе тут ад стара да мала, / Тут хлопцы, дзяўчаткі прыгожы” [1, с. 18].

На наш погляд, гэты верш па сваіх матывах пераклікаецца з вершам Уладзіслава Сыракомлі “Не я цяю – народ Божы”: “Не я цяю – народ Божы / Даў мне ў песні лад прыгожы, / Бо на сэрцы маю путы / І з народамі імі скуты” [5, с. 16]. Вобраз народа Божага, які іскутуе, але церпіць крыўду, з’яўляецца цэнтральным у вершы В. Адважнага Цымбалы – сімвал песні, слова, якое гучыць для Божае хвалы, сімвал усяго рэднага. Крыжовая дарога ўвасабляе пакуты, беднасць і цяжкія выпрабаванні беларускага народа. Прыгадаем крыжовую дарогу Хрыста, падчас якой ён цягнуў моцную боль, прыгнечанне, знявагі, крыўды, але трымаў і годна прайшоў яе. Так і беларускі народ трымае і ідзе цяжкімі шляхамі. Але нават у такіх умовах заўсёды ёсць месца для песні, малітвы і праслаўлення Бога. “Ноты жыццём напісаныя” распавядаюць пра горкую рэчаіснасць.

У трэцяй частцы верша герой спявае пра лёс сваіх песень, якія некаторымі сацыяльнымі слямамі насельніцтва былі не прынятыя: “Мяшчане мяне як пазналі, / Смяяліся, кляліся страшэнна; / Казалі: “Здурнеў, зрабіў дрэнна!” / Зубамі тако ж скрыгталі <...> / Дразнілі і чуць не пабілі – / За песню, за родну, за нашу...” [1, с. 19]. Гэтая частка з’яўляецца сугучнай да радкоў паэмы “Курган” Я. Купалы: “Скурганіў бы душу чырванцом тваім я; / Гусям, княжа, не пішуць законаў: / Небу справу здае сэрца, думка мая, / Сонцу, зорам, арлам толькі роўна” [3, с. 211]. Гусяр пакараны князем за праўду, якую даносіць людзям сваёй песняй.

У вершы В. Адважнага праводзіцца думка пра лёс творцы, які таксама выступае за праўду, якой бы горкай яна ні была. Усё ж твор мае аптымістычны

канец, бо музыка ўпэўнены, што калі кожны прыкладзе намаганні, то будзе збудавана вольная Айчына, а гора-бяда будзе пераможана. Варта адзначыць, што верш быў напісаны ў 1932 г. – перыяд, надзвычай складаны ў гісторыі Беларусі. Краіна была падзелена на заходнюю і ўсходнюю часткі, і становішча сялян было цяжкім.

Лірычны герой верша “Прарок” “быў узнесен на вышыні, там, / Дзе пануюць серафімы”. Там ён убачыў, як яны стаялі “з паклонам між глыбокім, / Закрыўшы вочы”, “Прад Божым тронам” і спявалі гімн хвалы: “Святы, святы, святы навекі!”. Герой “маўчаў, як пень-нямова, Ня мог сказаць разумна слова”. І тады Бог “Даў знак анёлу-серафіму” ратаваць неразумнага дзяціну: “І ўзяў анёл вуголь алтарны / З агню, што там гарэў ахвярны, / І тым вуглём гаруч-гарачым / Язык мне чысціў, вусны значыў” [1, с. 23]. У гэтым вершы аўтар таксама адлюстроўвае вобраз народа, які згубіў сваю свабоду. Дзеля гэтага народа Бог і прызначае героя на вялікую справу. У творы атрымала раскрыццё біблейская тэма добрага пастыра, які павядзе народ да збаўлення. Герой ажрышчаны нябесным агнём, што сімвалізуе Божую сілу і падтрымку ў цяжкіх справах, узбагачае надзеяй. Ён вяртаецца на зямлю і з гонарам і адказнасьцю выконвае высокую місію, ускладзеную на яго Богам: “Я скалы цвёрдыя пакрушу, / Я сэрцы гордыя прымушу, / Пазнаць усю праўду Божу з неба: / Што трэба там, чаго не трэба! / Святы мой Бог – святы навекі!” [1, с. 24]. У вершы гучыць і тэма паклікання да святарскага служэння. Бог выбірае пэўнага чалавека, надзяляючы яго сілай несці веру да людзей, дапамагаць ім ісці да Яго.

Даследчык творчасці В. Адражнага М. Мікуліч адзначае: “Паэт схіляецца да думкі, што сапраўдным жыццём на зямлі становіцца тады, калі яно насычана глыбокім духоўным зместам: падуладна Найвышэйшай волі, касмічнаму розуму, калі чалавек звяртаецца ў пазамежнасць, да Бога. Толькі пры гэтай умове ён набывае магчымасць усвядоміць і зразумець рэальны стан з’яў і рэчаў, спасцігнуць таямніцу таямніц, адвечную загадку быцця, цудадзейнай сутнасці сусвету” [4, с. 357].

Верш “Мудрасць Саламона” тэматычна можна падзяліць на дзве часткі. Здаўна цар Саламон славіўся сваёй мудрасцю. Верш мае філасофскае гучанне: “Усё свой час на свеце мае, / Усё пад сонцам прамінае: / Ёсць час радзіцца, час ўміраці, / Садзіць, расціць і час зрываці” [1, с. 24]. Аўтар спрабуе асэнсаваць значэнне часу ў жыцці чалавека. Праз усю першую частку твора праходзіць думка – для ўсяго свой час. З’яўляецца рэфрэнам радок “Так кажа мудрасць Саламона”, што раскрывае значнасць, мудрасць і аўтарытэт цара Саламона для аўтара. У другой частцы падкрэсліваецца значэнне Божай волі ў жыцці чалавека: “На ўсё свой час. Бог свет устроіў / І так яго для нас прыкроіў, / Што жыць разумна лёгка, дужа, / Бо чалавечы свет тут служба. <...> / Усё свой час на свеце мае; / Як дым ўся хітрасць прападае; / Стаяць адвечныя законы – / Так кажа мудрасць Саламона” [1, с. 24].

У вершы “Народ беларускі” В. Адважны паказвае вобраз беларускага народа, які “чэзне, гібее” і заклікае на дапамогу Бога як адзіную надзею на выратаванне.

Аўтару ўдалося стварыць вобраз беднага народа, які “не бачыў свабоды”, “адбіўся ад праўды, ад шчасця”, які “век плача, не ўмее смяцца”. На нашу думку, гэтымі матывамі твор пераклікаецца з вершам М. Багдановіча “Народ, беларускі народ!”, у якім класік паказвае цяжкае становішча беларускага народа, параўноўвае яго з кротом, што жыве ў цемры: “Народ, Беларускі Народ! / Ты – цёмны, сляпы, бышчам крот. / Табою ўсягды пагарджалі, / Цябе не пушчалі з ярма / І душу тваю абакралі, – / У ёй нават мовы няма” [2, с. 266].

В. Адважны задаецца пытаннем: як знайсці выйсце з такога становішча, якое называе глыбокім летаргічным сном народа. Народ будзілі прарокі, але ён зноў заснуў. Для выхаду з гэтай сітуацыі аўтар звяртаецца да Хрыста, кліча Яго як галоўную надзею на выратаванне. В. Адважны малое вобраз прыгнечанага і абяздоленага селяніна, у якога “ад працы, ад гора ўжо сцёрліся сілы”, які пакутліва б’ецца “на полі цярыстым” без спадзяванняў на плён сваіх намаганняў, без надзеі на лепшую будучыню. Выйсце з гэтага няпростага становішча паэт бачыў у духоўным адзінстве, паяднанні канкрэтнай асобы і народнай масы ў любові і веры ў Езуса Хрыста на глебе ўзаемапавагі і ўсёдаравання. Адраджэнне – уваскрасенне Беларусі – адбудзецца ў адпаведнасці з Провідам Божым, на шляху да святой праўды і справядлівасці, ахвярнага цярпення і мілаэрнасці [4, с. 359].

Лірычны герой верша “Малітва да Святой Тройцы” захапляецца ўсемагутнасцю і дзівамі Святой Тройцы. Твор гучыць як гімн-праслаўленне. Верш-малітва прасякнуты шчырымі просьбамі да Найвышэйшых сіл: “Тваёю моцай і я моцны стану – / Айца і Сына і Духа Святога – / Тройцу адзіну, калі ў неба гляну, / Хваліці буду Стварыцеля Бога” [1, с. 46].

У 1932 г. Язэп Германовіч быў накіраваны ў якасці місіянера на Далёкі Усход, у Маньчжурыю. Яго месцам знаходжання стаў Харбін – фактычна на той час ужо кітайскі горад, у якім было таксама шмат расійскіх перасяленцаў, і ўжо даволі працяглы час працавала каталіцкая духоўная місія [1, с. 9]. Вінцук Адважны піша моцны патрыятычны верш “Ліст з чужыны”. Лірычны герой распавядае пра сваё жыццё на чужыне – “На Усходзе, на Далёкім...”. Твор пабудаваны на традыцыйным для беларускай паэзіі пачатку XX ст. прыёме супрацьпастаўлення радзімы і чужой старонкі. Патрыятызм верша ўзмацняюць родныя вобразы, якія з’яўляюцца надзвычай дарагімі для душы паэта. Беларусь для В. Адважнага – гэта сонца, кветкі, Дзвіна, родная Друя, каса, серп, сасна, жыта, дудка, лясы... Лірычны герой марыць мець крылы, каб паляцець і паглядзець на свой край. Адарванасць ад радзімы ў гэты перыяд свайго жыцця В. Адважны тлумачыць высокай ідэяй сусветнага місіянерства: “Зямля наша Беларуская, / Хоць і родна, хоць і міла, / Усіх ідэяў не змясціла... [1, с. 46].

Даследчык М. Мікуліч адзначыў, што ў многіх вершах паэт абмяжоўваўся традыцыйнымі для беларускай літаратуры матывамі і вобразамі, простымі, а часам і спрошчанымі сюжэтна-тэматычнымі калізіямі. Яго лірычная свядомасць таксама была звернута да хрысціянскай першакрыніцы, сцвярджэння ідэальнага пачатку свету, услаўлення веры ў Бога як бязмежнага і вечнага Добра і Шчасця [4, с. 353]. Ксёндз Адам Станкевіч галоўнымі рысамі паэтычных твораў В. Адважнага называў

“жывы патрыятызм” і “глыбокі рэлігійны настрой”. Творчасць паэта ўзбагачае беларускую літаратуру на ідэйна-тэматычным узроўні.

Літаратура

1. Адважны, В. Выбраныя творы / В. Адважны; уклад., прадм., камент. І. Багдановіч. – Мінск : Кнігазбор, 2011. – 592 с.
2. Багдановіч, М. Поўны збор твораў : у 3 т. / М. Багдановіч. – Мінск, 1992–1995. – Т. 1 : Вершы, паэмы, пераклады, наследаванні, чарнавыя накіды. – 1992. – 751 с.
3. Купала, Я. З кутка жаданняў : вершы, паэмы, п’есы / Я. Купала. – Мінск : Маст. літ., 2013. – 446 с.
4. Мікуліч, М. У. Паэзія Заходняй Беларусі (1921–1939) / М. У. Мікуліч. – Мінск : Беларус. навука, 2010. – 462 с.
5. Сыракомля, У. Выбраныя творы / У. Сыракомля; уклад., прадм., камент. К. Цвіркі. – Мінск : Кнігазбор, 2006. – 528 с.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ